

עיריית חדרה
אגף התרבות
המדור לזקן הייחידה להטנדבות

משרד הרווחה
השירות לזקנים

תיאטרון עדות
"לספר כדי לחיות"...

אשל
האגודה לתוכננו ולפיתוח
שירותים למען הזקן בישראל

העמותה
למען הקשיש
חדרה

"לספר כדי לחיות"...

תיאטרון עדות - מפגש בין דור

סיפור השרדותם ותקומתם של ניצולי השואה
ニיצולי שואה תושבי חדרה
בשותוף תלמידי חטיבות הביניים בית ספר תיכון חדרה

ניהול הפרויקט, בימוי והפקה: עירית ועזרא דגן

תיאטרון עדות ■ מפגש בין-זרוי

בימי ניהול התכנית וההפקה: עירית ועוזרא דגן
uibodim_vctibat_dialogim_URIT_DGAN

רכחות פרויקט חדרה: יונה לוקר, רויטל פוקס

ניהול מוסיקלי וליווי בפסנתר: מישא בלכרוביץ'
עריכה והפעלת מציג אלקטронית: אולג קוגוט
גיטרה בס: עמרי דגן
נגן סקסופון: אור כהן
תכנון תאורה, הגברת והפעלה: "לייאון סאנד"

צלומי סטילס: נמרוד ארונוב
צלום וידאו: אליצור ראבוני הפקות V.T.
עוור במאי: נמרוד דגן

גרפיקה: אדם אדם

תודות ל:

פרופסור יצחק בריך מנכ"ל אש"ל
מגי גד מפתחת שירותי קהילתיים באשל
טובה בן זאב י"ר העמותה למען הקשייש
מר אריה לוקר מנכ"ל תיקון חדרה
מר אריק שורר מנהל אגף הרווחה
אבייה תימור מנהלת המדור לijken
שירות חביב רכיב שכבת כיתות ח' חט"ב תיקון חדרה בית אליעזר
חיה גרינולד רכיבת שכבת כיתות ח' חט"ב תיקון חדרה
היחידה להтенדבות משרד הרווחה, מחוז חיפה והצפון
חיים קימלמן מנהל תפעול
אושרה תורג'מן אחראית אירועים
מייכאל איסاكוב אב הבית באולם רינה שני

הצגות ב – 24/04/2006-21

דבר ראש העיר

ישנם אירועים בהיסטוריה האנושית שאסור להניח להם להישכח, ואין ספק שהשואה היא הפרק האפל ביותר בתולדות האנושות. הדור ששרד את הזועה הולך ופוחת ככל שעוברות השנים, והעדויות המקוריים מהדור הראשון הופכות נדירות יותר ויותר. גם הדור השני לניצולי השואה כבר הולך ומתבגר, והזיכרון שuberו מאב לבן, עוברים כתע לדור השלישי כהה מן העבר. על מנת שהחד הזה לא יתפוגג עם השנים אלא ישמע כרעם לאורך הדורות שעוד יקומו לנו במדינת ישראל, חשוב ליום פרויקטים כמו תיאטרון עדות להנחלת העדויות. אין זו משימה קלה. שימור זיכרונותיהם של הקורבנות ושל השורדים והנחלתם לדור הצעיר, היא משימה קשה לאין ערוך ובulant חשיבות ממעלה ראשונה. יכול הערכה לשותפים בפרויקט זה, המסייע לדורות הבאים לזכור את שהיא, על מנת שפרקמים אפלים כאלה לא יהיה עוד.

בברכה,
חיים אביטן
ראש עיריית חדרה

שחקני תיאטרון עדות יקרים!

אנו נרגשים אתכם ביום חגכם עם העלאת המופע "לספר כדי לחיות". בין היעדים שאשל אמצעה, כלולים גם שני יעדים חשובים, הסיעו לניצולי השואה והפעילות הבינדרית, בתוכנית זו הצלחתם לשלב בצורה מוצלחת בין שני היעדים הללו ובכך, הנחלתם את זכרון השואה לדור השלישי בצורה מיוחדת וחוויתית, עצם המופע, מהוות חשיפה לקהל הרחב ודרך העברת המסר של השואה –זקנה –קשר בין דורי, של תקומה ותקווה, בהצלחה לשחקנים הצעירים ומבוגרים גם יחד.

פרופ' יצחק בריק
מנכ"ל אשל, האגודה לתוכנן ופיתוח שירותי למען הזקן בישראל

פרויקט זה מוקדש לציפי אבטיליון
בשנתה الأخيرة לקחה חלק בתיאטרון עדות, כאן ניסתה לפרק מעט מליבה, אך חייה נקבעו בחטף. צפורה אבטיליון נולדה ב"קרוסנו", בפולין, ב- 10/4/1938. בהיותה בת 3 שנים גויס אביה לצבא הפולני, נהרג במהלך המלחמה, ומקום קבורתו לא נודע. ציפי ואמה, הסבה והסבתה התגוררו זמן קצר בגיטו, והצליחו להבריח את ציפי למושפה פולנית. בערב פינוי הגיטו הצליחה אמה לחמק, וכר נפגשו שניתן, והסתתרו בבקתה איכרים, בעליית גג, בבור טחוב וביר עיר הקروب. ציפי עלתה ארץ בחורף 1947, לאחר קשיים רבים, כולל מעצר בקרפelin. שרתה בצה"ל, נישאה ב- 1957 למחמן, ולהם 3 ילדים, ו- 9 נכדים. צפורה הלכה מאיתנו באוגוסט 2005. יהי זכרה ברוך.

תיאטרון עדות ■ מפגש בין-דורי

ירוחם קראבל

יליד 1929, בפולין, בפולין. ביוני 1941 גורש לגטו סטומוגן, משם הועבר למACHINE העבודה גושודר ומACHINE העבודה ז'נובה, בגטו קובנה, במACHINE העבודה הצליח להימלט ולהסתתר בעירות ייחד מACHINE העבודה קוולוברודה הצליח להימלט ולהסתתר בעירות ייחד עם שני אחיו הגדולים, עד לשחררו בידי הروسים. עלה לארץ ב- 1947. לירוחם שלושה ילדים ותשעה נכדים.

דורינה מוסקוביץ'

ילידת 1939 בורדז'ן – סוצ'יביה שבבוקובינה – רומניה. ב- 1941 הוגלו יהודיו בוקובינה לטרנסניסטריה, במוגילב שבאוקראינה. סבא וסבתא ואחיה אידל, נספו בדרך למוגילב. היא, הוריה, אחיה ואחותה שרדו את התוצאות. הם חזרו לרומניה במאי 1945. אחיה ואחותה עלו לארץ ב- 1947 במסגרת עליית הנוער. דורינה לדורינה שני ילדים ושלושה נכדים.

אברהם (אבי) אלברן

נולד ב- 1937 בסראיבו יוגוסלביה. עם הכיבוש הגרמני של העיר, ב- 1941, נשלח אל דודו לעיר ספליט ונמסר לנזירות שהסתירו אותו תחת שם בדי, והוטבל לנצרות. עם שחרורו יוגוסלביה ב- 1945 יצא אוטו דודו הפרטינן מהמנזר והוא נשלח לסראייב, שם חונס לבית יתומים מלחמה אצל נזירות. דודתו קיבלה עליו אפטופרסות והוא עבר אצל מסכת התעללות, הקהילה היהודית העבריה אותו לבית יתומים יהודי בבלגרד. אבי אומץ על ידי משפחה ועלה אtam לארץ, כאן נשלח למוסד דתי בכפר הרואה לאחר שנתיים החזיא אותו משם בן דודו – סגן אלוף דוד אלעד ושלחו לקיבוץ רוחמה שבנגב הצפוני. אבי ומירה אישתו ארבעה ילדים וחמשה נכדים.

צילה ליברמן

ילידת 1932, קיליצה – פולין. אחורי חיסול הגטו ב- 1942, חוסלו אחורי הילדים שהיו בקיליצה. צילה ועוד שני ילדים שננתנו להנריוקוב שם הוסתרה מעיני הנאצים. ב- 1944, הגיעו לאושוויץ. בסלקציה נשלחה על ידי מגנליה לקרטמיטויום – והיא רק בת 12. הצלחה לבסוף לרונסברוק ולהתאחד עם אימה, ממש נשלחו למACHINE מלכוף. באפריל – 45, הותלו נשים מתוך מחנה השבויים בגרמניה וצילה ואימה נשלחו לשווידיה. לאחר חצי שנה נמצא גם האב. האחடק ונספה. עלה לארץ ב- 1949, נשואה למרדכי ליברמן, להם שני בנינים – היהודי ובנצרי, נכדים ונינים.

שמעאל בן מנחם

יליד 1924, ליטא. ביוני, 1941, הוכנס לגטו סלובודקה. באקציה, באוקטובר, נספו אבי יחד עם ששת אחיו. ב- 43 ברוח מהגיטו והצטרכף לפרטיזנים, השתתף והסתתק בפעולות רבות. שוחרר ב- 1944 וצורף לצבא האדום, ממש ברוח ועלה לארץ כמעפיל ב- 1945. שירת ב"שועלם שמושן" והשתתף כנהג משאיות בשירות לירושלים. לשעומאל שני בנינים ושבעה נכדים.

AIRA MOBOSHOVICH

נולדה בורשה ב- 1933. עט פרוץ המלחמה המשפחה ברחה לאיזור הקרים ובהמשך ברחו לקזחסטאן. אביה נפצע קשה במהלך המלחמה ועם סיומה שבה המשפחה לפולין. הם עלו לארץ ב- 1947 דרך גרמניה וצרתפת. אירה נשואה ליעקב, משוחרר מחנה הריכוז דכאו להם שלושה בניים ושישה נכדים.

AOVA GOLDBERG

ילידת טרנסילבניה. עם כניסה הגרמנים ב- 1944 נלקחה יחד עם משפחתה לגטו ד'ז. לאחר שבועיים נלקחו לאושוויץ. בסלקציה הראשונה, נלקחה ממנה אימה. אורה שהייתה של כמה חודשים בבלוק-הילדים, בлок 8, נשלחה על ידי מנגלה לעבודה בהורונוברג ומשם לפורתה פולסלבן. אורה השתחררה בצלצלבן על ידי האמריקאים במאי 1945. אחרי שהייתה של 3 שנים בשווידיה עלה לארץ ב- 1948. לאורה בת ושני נכדים.

ANKA GOLDFINGER

ילידת מורהסקה אוסטרובוה שבצ'כיה – 1935. במרץ 39 גורשה עם משפחתה לקרקוב שבפולין, לאחר מכן הייתה בגטו בוונציה שם הוברכה עם אחותה לצד הארי של העיר והוסתרה בבונקר במשך 10 חודשים, והיא רק בת 7. עם חיסול הגטו הוברכה יחד עם אימה ואחותה להונגריה שם חיה בזהות נוצרית במשך שנתיים, עד לשחרור בידי הצבא האדום. עלה לארץ ב- 1950. נשואה ליצחק, אמא לשולשה ילדים, וסבתא ל- 6 נכדים.

PERIDA MIVIAOM

ילידת פולין. הייתה בגטו אושטנה, במחנה עבודה מלגן, בLİיטא יונישקי, בגטו שבלי, במחנה ריכוז שטוטהוף ובמחנה קזאנדרוף ולאחר מכן בצעדת המוות. השתחררה בגבול גרמניה פולנית, אחרי המלחמה הייתה שנה בגרמניה ושנתים בפריז. עלה לארץ ב- 1949. לפרידה שני ילדים, ארבעה נכדים ושני נינים.

על הפקה: "התהילן חשוב לא פחות מהתוצאה..."

צריך אומץ, כדי לגעת לספר ולהציג את קורות הירודוטם של ניצולי השואה. מצאנו עצמנו עוברים תהילה – חרדיות וממושך, מגבשים בנגעה ראשונית, הססנית, רגישה בתחילת, ובוטחה יותר בהמשך – דרך תיאטרלית גם לאוירת התקווה, שמחת החיים וההמשך. אנו הבאים מן התיאטרון, בטוחים שכן זה שונה: התהילן חשוב לא פחות מהתוצאה. הרגשנו לא פעם ממנהים בקבוצת תמייקה וגם כבני משפחה. פגשנו קבוצה של מבוגרים וצעירים שבחרו להגיא, ולהישאר... שמעולם לא עמדו על במה. מתחילה בזיהירות ובחשש: אם לגעת? וכמה? ועד היכן? בכאב, ובפצע שהגיד, או לא... ומצאנו עצמנו נסחפיים אוחבים ונרגשים בחמלה אין-סופית וברצון עד ליצור "קבוצה חבקת" ולברוא צורה-בימתייה למסמר אנושי מצמרר ומכאיב".

עירית דגן

מרפאה בהבעה יצירה. M.A., בדרמה תרפיה, שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. בוגרת בית הספר למשחק "בית צבי" וספרות עברית באוניברסיטה העברית.

שיחקה בתיאטרון "הבימה" ובקולנוע, ובתיאטרון לילדים ולנוער, מנהלת תכנית הוראת תיאטרון בתוכנית "קרב" למעורבות בחינוך.

דור שני להורים שרדו את אושוויץ ומחתרת הבריחה בהונגריה וטרנסילבניה ואיבדו את כל משפחותיהם יוסף ולוי בשנה האחרון להרונה למלחמה.

עזרה דגן שחקן התיאטרון "הקאמרי" ת"א, במאית ומורה למשחק מסוגן ופנטומימה באוניברסיטת חיפה. בוגר מנגמת התיאטרון בבית ספר "רננים", הסטודיו של נולה צ'לטון ופנטומימה בסטודיו של

קלוד קיפניס. שיחק בתיאטרון "הבימה" במשך 15 שנה. מלמד תיאטרון מסוגן ב"בית צבי", גilm את דמותו של רבי מנשה לרטרוביסטרט "רשימת שנידלר" (סטיבן שפילברג). חלק משפחתו 6 נפשות בני משפחחת פינטו שחיהה בפאрис, נספו באושוויץ.

עזרה דגן

"תיאטרון עדות – הד לניצחון הרוח"

ד"ר צביה זיגמן, מלוות פרויקט "תיאטרון עדות"

שואה היא טראומה נפשית שאין מילים לתארה, ואין לה עדים. החוויות של הניצולים שנותרו ללא עיבוד ממשיכות לחיות, בתוכם, ולהחותן כל פעם מחדש, אולי הן אין חוויות מן העבר, אלא עדין מתחרשות ומתתקיימות. חברי "תיאטרון עדות", העמידו במאה להشمיע את מה שלפניהם נותר לאן. קולם הפיקע את האלים. ניצולי השואה מספרים לעיתינים, בפעם הראשונה את סיורים באמצעות השפה الدرמטית. התיאטרון מאפשר מסגרת לסיפור הטריאומה, שיוצרת מרחק אסתטי,חויה שאינה מציפה מדי".

שיתוך בני הנוער בעשייה-התיאטרלית, הוא ממד נוסף, כאשר הסיפור שהוא עד כה של השודדים בלבד, הופך להיות למען, מסורת שבעל-פה שתמשיך ותעביר מדור דור.

הקהל שושב, מאזין וזכה, יחד עם הניצולים, הופך להיות עד חי, ומה שהיה עד כה, זיכרונו קופא בזמן. הבמה שמעמידים עירית ועזרא דגן, יוצרת שותפות חדשה המשחררת את הניצול, מן המסע הכביד, ומועל הבידוד, ומעלת את זיכרונותם הייחודיים הקולקטיביים.

מלאת התיאטרון של חברי "תיאטרון-עדות" אנחנו עומדים בפני עצמה. היא קשורת אותם ואונתנו אל העבודה התיאטרון שהתקיימה, בתוך איממי המהנות וננתנה מפלט לרוח האדם.

הניצולים ניטו להשמיד את הגעגול והרס את הנפש "תיאטרון עדות" הד לניצחון הרוח על כוחות הרשע, אז ועכשיו.

ד"ר צביה זיגמן - פסיכולוגית קלינית מומחית לטיפול בטריאומה, פסיכולוגית קלינית במרפאת המבוגרים, בשירות הפסיכיאטרי בבית החולים "aicilob" ת"א

תלמידים משתתפים:

תלמידי שכבת ח' בתיכון חדשה

מימין למעלה: יוולט חדאד, בן עוזד, אנה סדווץין, מריאנה שסטופלוב
מימין במרכז: רינת בירגר, ציפי גולן, שירן מחבובי, ביאטה גרינברג
מימין לפנים: נופר מילרוד, עמרי שמיר, אורטל אגביב, ניב אלגרבלוי

רויטל פוקס

רכזת פרויקט חדשה, היחידה להתנדבות
לאוכלוסייה המבוגרת באגף הרווחה עיריית
חדשה, דור שני לנצולות שואה.

yonah loker

רכזת פרויקט חדשה, היחידה להתנדבות
באגף הרווחה עירית חדשה. דור שני
לניצולי שואה.

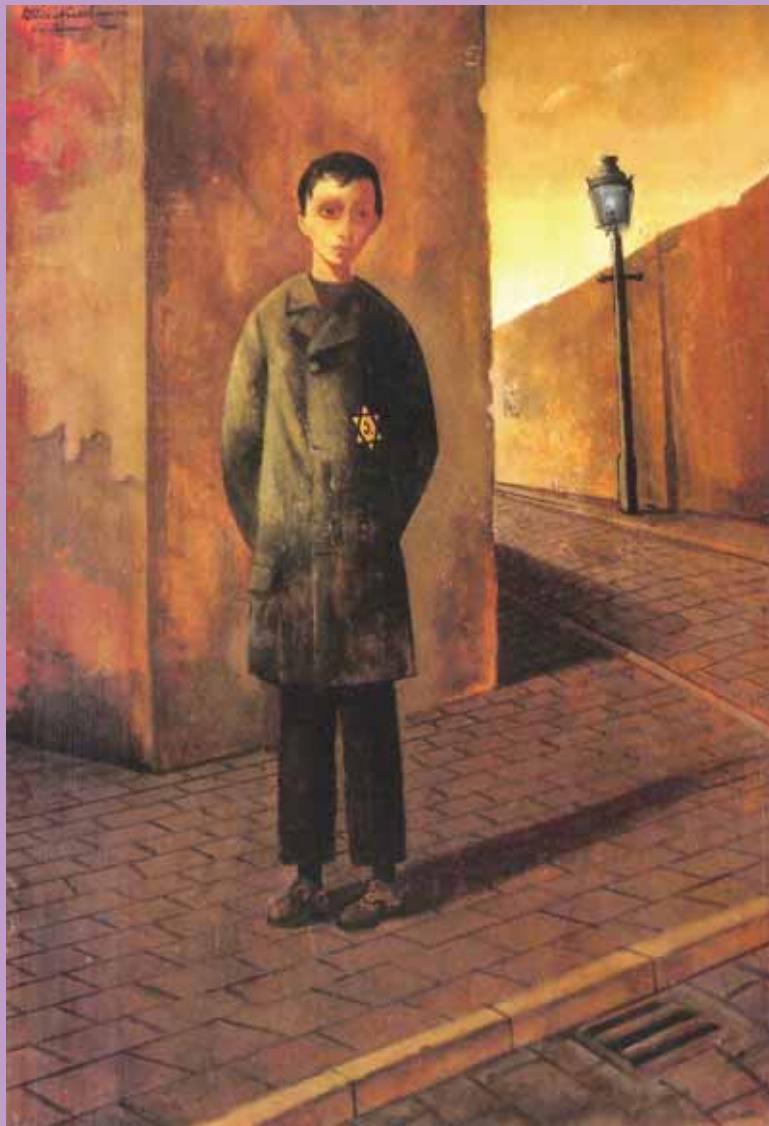
המדור לזקן אגף הרווחה, עירית חדשה 04-6303367

היחידה להתנדבות אגף הרווחה, עירית חדשה 04-6303371

העמותה למען הקשייש חדשה 04-6323331

א.ש.ל האגודה לתכנון ולפיתוח שירותים למען הזקן בישראל – מפתחת תוכניות הגב' מג' גד 02-6557129

תיאטרון עדות לספר כדי לחיות – ניהול הפרויקט, בימי ופקה: עירית ועוזרא דגן 09-9507056

ציור מאט פליקס ניסבאוום, ניספה באושוויץ

אנו, ניצולי השואה, מבקשים לומר לעולם בערוב ימינו:
"היום כשאנו, ניצולי השואה שהזיכרון צרוב בברננו, באים להזכיר את פיד שליחות הזיכירה לדורות הבאים, אנו מעבירים עמו גם את המסר היהודי שהזיכרון צריך להוליך למעשה ולמחויבות מוסרית. הוא צריך להיות הבסיס לפעללה ומוקור הכוח לצירת עולם טוב יותר ...
לא הפכנו לשונאי אדם ולשוחרי נקם על דם נקיים... בחורנו בחיים. לא שקענו אל תהומות הייאוש, ולא איבדנו את האמונה באדם ובצלם אלוהים. אנו מבקשים לחלץ מהזוועה שחריצה בברננו מסר חיובי לעמינו ולעולם – מסר של מחויבות לערci האדם והאנושות.
השואה שיצת למסורת האוניברסאלית של כל בני תרבויות. היא שקבעה את אמות המידה לרוע המוחלט. לקחי השואה חייבים להיות לקוד תרבותוי של חינוך לערcis הומניים, לדמוקרטייה, לזכויות אדם, לסתובנות וסבלנות, ונגד גזענות ואיידיאולוגיות טוטליטריות.
אנחנו דור ניצולי השואה הולכים ומתמעטים. בעוד שנים לא הרבה לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם שיוכל להיעיד 'אני זכר את מה שאירע בשואה'. יiotרו רקי ספרי זיכרונות ומחקרים, תכונות וסרטים, ועדויות ניצולים. או אז יהפוך זיכרונות השואה מגורל כפי, החתום בברננו ובנש망תנו, לייעוד היסטורי של האנושות ועל הדורות הבאים לשאת אחריות לckett בו תוכן ומהות".
מתוך "מנשר ניצולי השואה"